

ΕΚΕΙΝΗ ΤΗ ΝΥΧΤΑ, αφού το αφεντικό έσβησε τα φώτα και ήμαστε σίγουροι ότι αποκοιμήθηκε, βάλουμε τον Αλί, τον πιο μικρό από όλους, να κρατάει τσίλιες στην πόρτα, και μπήκαμε κρυφά στο εργαστήριο, για να γνωρίσουμε τον καινούριο. Μαζί μου ήρθαν ο Καρίμ, που δεν ξεχνούσε ποτέ το ρόλο του και που θα μπορούσε να μας εμποδίσει, αν δεν ήταν τόσο περίεργος, ο δεκάχρονος Σαλμάν, που έμοιαζε αρκετά μεγαλύτερος, με το πρόσωπο και τα χέρια σημαδεμένα από τον ήλιο και τη λάσπη από τα τούβλα που έπλαθε για περισσότερα από τρία χρόνια σε ένα καμίνι κοντά στο Καράτσι, τον οποίο όλοι φοβόμασταν, επειδή ήταν γεροδεμένος και απότομος, και ακόμη η Μαρία, ένα κοριτσάκι πιο μικρό από μένα, μικροκαμωμένη σαν πουλάκι, με τα μαλλιά κομμένα πολύ κοντά, κάτω από το βαμβακερό μαντιλάκι, με το οποίο σκέπαζε πάντα το κεφάλι της.

Κανένας δεν την είχε ακούσει να λέει έστω και μια λέξη από την ημέρα που είχε έρθει, στην αρχή του χειμώνα, και δεν ξέραμε αν ήταν μουγγή ή αν είχε κάποιο άλλο πρόβλημα. Ακόμη και το όνομα Μαρία τής το είχαμε δώσει εμείς και εκείνη το είχε μάθει αμέσως. Κοιμόταν κουβαριασμένη στο στρώμα της και με ακολουθούσε όπου και αν πήγαινα, σαν σκιά.

Οι άλλοι προτίμησαν να συνεχίσουν τον ύπνο τους, γιατί ήταν πολύ κουρασμένοι ή γιατί δεν είχαν καμία όρεξη να ακούσουν για άλλη μια φορά τις ίδιες ιστορίες από τον καινούριο, ιστορίες που έμοιαζαν με τις δικές μας. Ήμασταν όλοι φτωχοί και οι γονείς μας μας είχαν πουλήσει, με την ελπίδα να ξεπληρώσουν το χρέος που είχαν στον ιδιοκτήτη των χωραφιών ή σε κάποιον πλούσιο από την πόλη. Αυτό ήταν το χρέος που ο Χουσεΐν σημείωνε με την κλωλιά πάνω στον πίνακα του καθενός μας.

Τι καινούριο να έχει να πει;

Ο Ικμπάλ ήταν ξύπνιος. Ακούγαμε την αλυσίδα του να κουνουρίζει στο σκοτάδι. Το πρώτο βράδυ, όταν φτάνεις σε ένα καινούριο μέρος, δεν καταφέρνεις ποτέ να κοιμηθείς... Ποιος ξέρει γιατί. Ο καθένας από μας είχε ήδη στο παρελθόν δύο ή τρία αφεντικά, μερικοί και περισσότερα, και αυτό το ξέραμε καλά. Έτσι, μαζευτήκαμε γύρω του. Δεν είχε φεγγάρι εκείνη τη νύχτα και με το ζόρι μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τις σκιές μας στο σκοτάδι.

— Πρόσεξε, Αλί, του είπαμε. Το αφεντικό θα θυμώσει πολύ, αν μας πιάσει ξύπνιους τη νύχτα.

Έλεγε πάντα ότι την επόμενη μέρα θα είμαστε κουρασμένοι και αργοί και δε θα δουλεύουμε αρκετά.

Εκείνος μας απάντησε με μια σειρά από κοφτά σφυρίγματα, που ήθελαν να πουν: «Όλα καλά».

— Ο πατέρας μου σηκωνόταν πολύ νωρίς —άρχισε να μας διηγείται ο Ικμπάλ—, έβγαινε από το σπίτι με την πρώτη αχτίδα του ήλιου και αμέσως έδενε το άροτρο στο βόδι. Εκείνη την ώρα, ακόμη και το καλοκαίρι, ο αέρας ήταν φρέσκος και ελαφρύς, και όλοι έβλεπαν γύρω τους την καλλιεργημένη γη και τις άλλες οικογένειες των κολίγων

που έκαναν ακριβώς τις ίδιες δουλειές. Εγώ πήγαινα μαζί του κρατώντας ένα σακούλι με το νερό και το φαγητό που είχε ετοιμάσει η μάνα μου για μας. Στην αρχή ο πατέρας μου δούλευε ακούραστα και τα αδύνατα μπράτσα του φαινόταν να μη νιώθουν το βάρος του αλετριού. Αλλά μετά από λίγες ώρες άρχιζε να κουράζεται και το χώμα έμοιαζε με πέτρα, και εγώ έβλεπα τον ιδρώτα του που άρχιζε να τρέχει στο στήθος και στο πρόσωπό του, ενώ το κοκκινόχωμα σκέπαζε τα μαλλιά του και το αλέτρι δε βυθιζόταν όπως πριν, και ακόμη και το βόδι υπέφερε από τη ζέστη και μουγκάνιζε. Μετά από τις δώδεκα και ως τις τρεις ο ήλιος γινόταν καυτός και η ζέστη τόσο δυνατή, που δεν μπορούσες να δουλέψεις. Ακόμη και ο ορίζοντας χανόταν μέσα στην αχλή και στην κάψα, και τότε πηγαίναμε κάτω από τη σκιά ενός δέντρου για να προστατευτούμε και να φάμε τα ρεβίθια, πίνοντας μια γουλιά από το χλιαρό πια νερό, ενώ το ζώο κουνούσε πέρα δώθε την ουρά του, για να διώξει τα ενοχλητικά έντομα που το ταλαιπωρούσαν. «Αυτή η γη είναι ευλογημένη» μου έλεγε ο πατέρας μου «είναι καλή και γόνιμη, καλά ποτισμένη. Κοίτα πώς μεγαλώνουν όλα. Εδώ φτάνει να πετάξεις ένα σπόρο και με τη θέληση του Θεού θα είναι αρκετός για να ζήσει μια ολόκληρη οικογένεια. Να το θυμάσαι αυτό, Ικμάλ». «Ναι, πατέρα» απαντούσα εγώ. Αλλά η δική μας οικογένεια δεν μπορούσε να ζήσει, το φαγητό δεν έφτανε ποτέ και ο μεγάλος μου αδελφός έβηχε και δεν αισθανόταν καλά. Μια φορά ρώτησα τον πατέρα μου γιατί ήταν έτσι, γιατί όλο το σιτάρι, όλη η βρόμη, όλα τα λαχανικά που καλλιεργούσαμε φορτώνονταν πάνω σε κάρα την ίδια μέρα που τα μαζεύαμε, και στην καλύβα μας έμενε μόνο ένα

σακί με σπασμένο σιτάρι και ένα με ξερά ρεβίθια, κοντά στο τζάκι. «Γιατί όλα ανήκουν στο αφεντικό» απάντησε ο πατέρας μου. «Και είναι σωστό αυτό;» «Αυτός είναι το αφεντικό» είπε ο πατέρας μου «εμείς τι είμαστε;».

— Και ο πατέρας μου έτσι έλεγε, διέκοψε ο Σαλμάν, αλλά μετά μου έλεγε ότι το αφεντικό ήταν τσιγκούνης και κακός και μερικά βράδια, μέσα στην καλύβα μας, τον καταριόταν. Η μάνα μου εκλιπαρούσε ανατριχιάζοντας: «Πάψε, σε παρακαλώ! Αν σε άκουγε το αφεντικό...». Ήταν σίγουρη ότι το αφεντικό είχε χίλια αυτιά και χίλια μάτια. Γυναίκες! είπε στο τέλος, τίποτε δεν μπορούν να καταλάβουν.

Θα ήθελα να επέμβω και να του τα ψάλω. Ήταν σίγουρος ότι ήμασταν όλες χαζές και άχρηστες. Αλλά εγώ δούλευα όπως αυτός, και μερικές μέρες περισσότερο. Έμεινα σιωπηλή, γιατί ο Σαλμάν είχε δύσκολο χαρακτήρα και δεν του άρεσε να του φέρνουν αντιρρήσεις. Ήταν επαναστάτης, κάποια φορά είχε πάει και στον Τάφο για δυο μέρες και, όταν βγήκε, ψημένος στη ζέστη και γεμάτος τσιμπήματα από τους σκορπιούς, είχε φτύσει στο χώμα λέγοντας:

— Αυτό δεν είναι τίποτε.

Για όλα τα πράγματα έλεγε ότι ήταν «τίποτε» σε σύγκριση με το καμίνι. Αλλά αρνιόταν πεισματικά να μας διηγηθεί πώς ήταν να ψήνεις τούβλα. Ούτε κι εγώ κατάφερα να το φανταστώ και παρακαλούσα το αφεντικό να μη με πουλήσει ποτέ στον ιδιοκτήτη ενός καμινιού. Τι θα έκανα τότε;

— Δεν πρέπει να μιλάμε ποτέ άσχημα για τα αφεντικά, είπε ο Καρίμ. Τι θα κάναμε χωρίς το Χουσεΐν Χαν; Αυτός

μας ταΐζει και μας προστατεύει. Αυτός μας επιτρέπει να δουλεύουμε και να ξεπληρώνουμε το χρέος των οικογενειών μας.

— Ναι, του είπε κοροϊδευτικά ο Σαλμάν, και είναι αυτός που μία μέρα θα σε πετάξει, γιατί δε θα του χρησιμεύεις πια, και θα καταλήξεις να ζητιανεύεις στο δρόμο.

— Δεν είναι αλήθεια, διαμαρτυρήθηκε ο Καρίμ, το αφεντικό ξέρει ότι του είμαι πιστός και με έχει ανάγκη.

— Βέβαια! Για ρουφιάνο.

Σκέφτηκα ότι θα πιάνονταν στα χέρια μέσα στο σκοτάδι. Ο Σαλμάν είχε δίκιο: Ο Καρίμ ήταν πάντα έτοιμος να πει στο Χουσεΐν Χαν με το νι και με το σίγμα όλα όσα συνέβαιναν ή λέγονταν στο εργαστήριο. Αλλά μερικές φορές έμοιαζε να ήταν μαζί μας. Εγώ, πάντως, δεν τον καταλάβαινα.

— Ο μπαμπάς μου είναι καλός άνθρωπος, είπε ο Ικμπάλ, δεν καταράστηκε ποτέ κανέναν. Δεχόταν πάντα τη μοίρα του. Ακόμη και όταν ο μεγάλος μου αδελφός χειροτέρεψε και περνούσε τις νύχτες βήχοντας και γκρινιάζοντας, ο πατέρας μου δεν είπε τίποτε. Έστειλε στο χωριό να φωνάξουν το γιατρό. Όταν ήρθε ο γιατρός, με την τσάντα του και τα γυαλιά του, έσκυψε πάνω στο αχυρόστρωμα και με ένα εργαλείο άκουσε το μέσα του αδελφού μου, πρώτα το στήθος του και μετά την πλάτη, κουνώντας το κεφάλι του.

— Είναι αλήθεια, είπε ο Καρίμ, το έχω δει και εγώ αυτό.

— Μετά μίλησε με τον πατέρα μου, πήρε το καπέλο του και το καλάμι και έφυγε. Η μητέρα μου έκλαιγε, είχε ήδη χάσει κι άλλα παιδιά. Το επόμενο πρωί, ενώ δέναμε το βόδι στο αλέτρι, ο πατέρας μου μου είπε ότι θα ξαναρχόταν ο γιατρός και θα έφερνε ένα φάρμακο, που ίσως έσωζε τη

ζωή του αδελφού μου. Πράγματι, ο γιατρός ξανάρθε και μαζί του ένας ακόμη άντρας. Ήταν καλοντυμένος, έμοιαζε με έμπορο ή γαιοκτήμονα. Μίλησε με τον πατέρα μου και κάποια στιγμή έβγαλε από το ζωνάρι του μια μεγάλη τσάντα και από την τσάντα χαρτονομίσματα και τα έδειξε στον πατέρα μου. Εκείνος κούνησε το κεφάλι του λέγοντας: «Όχι».

— Και τι έγινε με τον αδελφό σου; τον ρώτησα.

— Δεν έγινε καλά. Παραμιλούσε μια μέρα και μια νύχτα. Ο πατέρας μου δεν είχε πια κανέναν να τον βοηθήσει στα χωράφια, εγώ ήμουν πολύ μικρός και αδύναμος τότε. Μίλησε κάμποσο με τη μάνα μου. Μετά πήγε στο χωριό με το βόδι. Όταν γύρισε, είχε σχεδόν βραδιάσει, πήγε στο χωράφι με την τσάπα, χωρίς να αλλάξει καν ρούχα, δούλεψε, μέχρι που νύχτωσε για τα καλά, μπήκε στο σπίτι ανασαίνοντας με δυσκολία, δεν έφαγε, με φώναξε κοντά στη φωτιά, μου είπε ότι ο άντρας θα του δάνειζε ένα μεγάλο ποσό —δεκαέξι δολάρια, είπε—, και εγώ προσπαθούσα να κάνω το λογαριασμό, για να βρω πόσες ρουπίες ήταν, αλλά δεν τα κατάφερα, και ότι με εκείνα τα λεφτά θα μπορούσαν να ζήσουν μέχρι την επόμενη σοδειά και ο αδελφός μου θα έπαιρνε κι άλλα φάρμακα και θα γινόταν καλά, αν ήθελε ο Θεός. Εγώ θα έπρεπε να δουλέψω, μου είπε, για να βοηθήσω την οικογένειά μου και να ξεπληρώσω το χρέος, και για πολλούς μήνες δε θα βλεπόμασταν, αλλά θα μάθαινα να υφαίνω χαλιά, και αυτό θα μπορούσε να μου χρησιμεύσει στη ζωή μου.

— Και ο δικός μου ο πατέρας είχε χρέος, ψιθύρισα στο σκοτάδι, όταν έσπασε το φράγμα και χάθηκε όλη η σοδειά.

— Και ο δικός μου, είπε ο Καρίμ, αλλά δεν ξέρω το γιατί.

— Ο πατέρας μου, συνέχισε ο Ικμπάλ, είπε ότι θα μπορούσε να στείλει μια από τις αδελφές μου, αλλά εγώ του είπα: «Όχι, στείλε εμένα». Με αγκάλιασε και με ρώτησε: «Φοβάσαι;». «Όχι» είπα ψέματα. Ο άνθρωπος των χαλιών ήρθε το επόμενο πρωί. Έφτασε με αυτοκίνητο. Ήταν πολύ ευγενικός και με μένα και με τη μάνα μου. «Θα σε πάω στην πόλη, μου είπε, θα σου αρέσει, θα δεις». Το τελευταίο πράγμα που είδα όταν με έπαιρνε μαζί του, κοιτώντας προς το πίσω τζάμι του αυτοκινήτου, ήταν ο πατέρας μου, που βίτσιζε αλύπητα το βόδι, σέρνοντάς το στα χωράφια, κι εκείνο μουγκάνιζε δυνατά. Το καημένο το ζώο...

Σωπάσαμε όλοι για μερικά δευτερόλεπτα.

— Ε, καλά, είπε επιτέλους ο Καρίμ, εσύ δε θα αργήσεις να ξεπληρώσεις το χρέος του πατέρα σου. Ξέρω εγώ, είδα πολλούς. Κανένας δε δουλεύει τόσο καλά και τόσο γρήγορα όσο εσύ. Θα σβήσεις όλα αυτά τα σημάδια στον πίνακα, όπως ο ήλιος σβήνει το χιόνι στα βουνά.

Μέσα στο σκοτάδι μού φάνηκε πώς είδα για λίγο το άσπρο από τα δόντια του Ικμπάλ, σαν να χαμογελούσε.

— Το χρέος δε θα σβήσει ποτέ, είπε σιγά, όσο κι αν είσαι καλός και γρήγορος.

— Είσαι τρελός, φώναξε ο Σαλμάν, το λες από κακία, το λες για να μας φοβίσεις. Κάθε μέρα το αφεντικό σβήνει ένα σημάδι και, όταν τα σημάδια τελειώσουν, θα γυρίσουμε στα σπίτια μας. Και με τα τούβλα έτσι γινόταν, τι νομίζεις; Έπρεπε να ψήσουμε χίλια τούβλα την ημέρα και κάθε χίλια τούβλα παίρναμε εκατό ρουπίες. Δούλευε όλη η οικογένειά μου. Και οι αδελφές μου.

— Και ξεπληρώσατε το χρέος σας; ρώτησε ο Ικμπάλ.

— Όχι, ξεφύσηξε ο Σαλμάν, αλλά τι σημασία έχει. Άλλες μέρες έβρεχε, άλλες φορές το χώμα ήταν πολύ λεπτό και δεν έκανε, μερικά τούβλα έσπαγαν, όταν έβγαιναν από το φούρνο, και η ατυχία...

— Είδατε ποτέ κάποιον να ξεπληρώνει το χρέος; ρώτησε πάλι το καινούριο αγόρι.

Στο σκοτάδι ένιωθα το σώμα της Μαρίας σφιχτά πάνω μου.

Ποιος ξέρει αν άκουγε και καταλάβαινε αυτά που λέγαμε. Εγώ κατάλαβα ότι με ενοχλούσε που εκείνος εκεί, ο νεοφερμένος, μας έλεγε όλα αυτά. Ήθελα να του πω: «Είσαι ψεύτης!», αλλά, παρ' όλο που δεν τον γνώριζα, δε μου φαινόταν για τέτοιος.

— Όχι, είπαμε όλοι, ο ένας μετά τον άλλο, όχι, δεν είδαμε ποτέ κανέναν να ξεπληρώνει το χρέος.

— Και όμως..., προσπάθησε να πει ο Σαλμάν.

Εκείνη τη στιγμή ο Αλί, που είχε ακούσει τα πάντα από την πόρτα όπου κρατούσε τσίλιες, μας ειδοποίησε με δυο μακρόσυρτα αποφασιστικά σφυρίγματα. Συναγερομός! Γλιστρήσαμε όλοι πηγαίνοντας προς τις ψάθες μας. Προσπάθησα να κοιμηθώ, αλλά δεν τα κατάφερα. Στριφογύριζα συνεχώς. Μετά από λίγο, έρποντας πάνω στο χώμα, πήγα πάλι απέναντι. Ο καινούριος, ο Ικμπάλ, ήταν και αυτός ξύπνιος ακόμη. Πλησίασα στο αυτί του, για να μη με ακούσουν οι άλλοι.

— Τι ήθελες να πεις, τον ρώτησα θυμωμένη, ότι δε θα τα καταφέρουμε ποτέ να φύγουμε από δω; Δε θα γυρίσουμε ποτέ στο σπίτι μας;

— Εσύ ποια είσαι; με ρώτησε.

— Με λένε Φατίμα.

Έμεινε σιωπηλός για λίγο.

— Κρατάς μυστικό, Φατίμα; μου ψιθύρισε μετά.

— Φυσικά! Για ποια με πέρασες;

— Τότε σε σένα μπορώ να το πω, είτε ακόμη πιο χαμηλόφωνα. Θα φύγουμε από εδώ, να είσαι σίγουρη.

— Είπες ότι είναι αδύνατον να πληρώσουμε το χρέος, του θύμισα.

— Έτσι είναι, αλλά εμείς δε θα φύγουμε με αυτό τον τρόπο.

— Και τότε πώς θα φύγουμε; Σαν να είχε δίκιο το αφεντικό που σε φώναξε κύριο Πολύξερο.

— Θα το σκάσουμε! Να πώς θα φύγουμε.

— Είσαι τρελός!

— Δεν είμαι τρελός. Θα το σκάσουμε και εσύ θα έρθεις μαζί μου.

Δεν τον γνώριζα. Θα μπορούσε να είναι ένας ανόητος πολυλογάς ή ακόμη και τρελός. Κι όμως, τον πίστεψα. Γύρισα στην ψάθα μου και για όλη την υπόλοιπη νύχτα στριφογύριζα ανήσυχη. Είχα αυτά τα λόγια στο κεφάλι μου και δεν μπορούσα να τα διώξω. Ήταν πιο επίμονα ακόμη και από μια αλογόμυγα.

«Θα το σκάσουμε!»

